

YERLEŞİK YABANCILARIN YEREL DÜZEYDE KAMUSAL HAYATA KATILIMLARINDA BİR ARAÇ OLARAK: BİLGİ EDİNME VE DERNEK HAKKI*

Veysel ERAT**

ÖZET

Nüfus hareketliliği olgusu her zaman tarihte ve günümüzde önemli konular arasındadır. Yöneticiler ülkeye giden veya ülkeden giden nüfusun özelliklerini, göç nedenlerini bilmek, değerlendirmek ve tehdit olmama noktasında strateji üretebilmek için proje geliştirmektedir. Türkiye’de bu anlamda önemli bir göç bölgesi özelliğini korumaktadır. Bu çalışmada artık turistlik olarak değerlendirilmeyecek sürelerde Türkiye’ye yerleşen yabancıların yerel düzeyde kamusal hayatta görünürlüklerini sağlamada önemli bir araç olan dernek kurma, derneklere katılma ve bilgi edinme hakları incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Göç, yerleşik yabancılar, katılım, bilgi edinme, dernekler.

AS A TOOL IN PARTICIPATION OF RESIDENT FOREIGNERS TO PUBLIC LIFE AT LOCAL LEVEL: GETTING INFORMATION AND RIGHT OF ASSOCIATION

ABSTRACT

The phenomenon of the population movements is always among the important issues in history and today. Administrators develop the project in order to know and assess the reasons of migration and the characteristics of the population which comes to country or leaves from country, and to produce the strategy at the point of not being threat. In this sense, Turkey maintains the characteristic of being an important migrations region. In this study, the rights of association, participating

* Bu makale Prof. Dr. Zerrin Toprak Karaman’ın yürütmüş olduğu doktora derslerinden “Küreselleşen Demokrasi ve AB’de Yabancıların Yerel Düzeyde Kamusal Hayata Katılımı” kapsamında yapılan çalışmadır.

** Arş.Gör., Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi Bölümü, İletişim:
veyselerat@hotmail.com

an association and getting information which are important tool in ensuring to appear in public life at the local level for the foreigners not to be evaluated as tourist because of settling in Turkey for along periods are examine now in at the local level of visibility in public life is an freedom.

Key Words: *Migration, resident foreigners, participation, information, associations.*

1. GİRİŞ

En genel anlamda ekonomik, siyasal ve toplumsal nedenlerden dolayı¹ kişilerin veya toplulukların yaşadıkları coğrafyadan ayrılarak başka bir coğrafik alana girmesi olarak tanımlanan göçün² her toplumsal olay gibi göç eden kişi, bu kişinin ayrıldığı ve vardığı mekân açısından olumlu veya değil bir takım sonuçları olmaktadır. Soğuk savaş sonrası dönemi tanımlamak için kullanılan özelliklerden biri de uluslararası göçün dünyanın her yerinde belirgin şekilde artmasıdır ve sayıları tam olarak bilinmese de Uluslararası Göç Örgütü tarafından hazırlanan bir rapora göre 1965 ve 2000 yılları arasında dünyadaki göçmen sayısı 75 milyondan 150 milyona çıkmıştır.³ Son on yılda artan göç ile birlikte bu sayı 2013 itibariyle 214 milyona yükselmiştir.⁴ Küreselleşme ile birlikte göç hareketliliği de diğer birçok olgu gibi radikal bir değişime uğrayarak göç alan ve veren her iki alanda değişikliklere sebep olmuştur.⁵

Önemli bir göç bölgesi özelliğinde olan Türkiye, yabancıların taşınmaz edinimi istekliliğinin yüksek olduğu ülkelerdendir. Son yıllarda taşınmaz yatırımına olan ilginin artması, mülk edinmenin insan hakları ve Anayasal açıdan bir hak olması ve gelişen dünyaya ayak uydurma çabası neticesine bu konu yasal düzenlemelere yansımış ve taşınmaz edinimi ile

¹Zeynep Aksoy, “Uluslararası Göç ve Kültürler Arası İletişim”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 20, 2012, s. 293.

² Hacı Kurt, “Göç Eğilimleri ve Olası Etkileri”, Yönetim Bilimleri Dergisi, 4(1), 2006, s. 149.

³ Stephen Castel, Mark J. Miller, Göçler Çağı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008, ss. 3-8.

⁴International Organisation for Migration- IOM, <http://www.iom.int/cms/en/sites/iom/home/about-migration/facts--figures-1.html>, 23 Nisan 2013.

⁵ Zerrin Toprak, Ahu Karadut, “Türkiye’de Yabancı Mezarları Ve Küresel İlişkiler Açında Stratejik Gelişmeler; İzmir İçin Bir Yaklaşım” Yönetim Bilimleri Dergisi (7: 1) 2009, s. 74.

ilgili bir takım kolaylıklar sağlanmıştır. En son Mayıs 2012’de 6302 sayılı Tapu Kanunu ve Kadastro Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile Tapu Kanunu’nun 35. maddesi değiştirilmiş ve mütakabiliyet koşulu yerine “*kanuni sınırlara uymak kaydıyla uluslararası ilişkiler yönünden ve ülke menfaatlerinin gerektirdiği hallerde Bakanlar Kurulu tarafından belirlenen ülkelerin vatandaşı olan yabancı uyruklu gerçek kişiler Türkiye’de taşınmaz ve sınırlı aynı hak elde edebilir*” şeklinde değiştirilmiştir. Yapılan değişikliklerin yabancıların taşınmaz alımını arttırdığına şüphe yoktur. Rakamsal olarak değerlendirildiğinde yabancıların yıllara göre toplam almış oldukları taşınmaz sayısı;⁶ 2000’de 11, 2001’de 17, 2002’de 25, 2003’te 27, 2004’te 64, 2005’te 129’dur. Bu tarihe kadar taşınmaz sayısındaki artış düşüktür ancak 2006 yılı ile birlikte bu sayıda hacimli bir artış olmuştur. Nitekim 2006’da 830; 2007’de 23.806’dır. Sonraki yıllarda taşınmaz alım sayısında düşüş olmuş ancak her yıl on bini geçen taşınmaz alımı gerçekleşmiştir. 2012’de gerçekleşen taşınmaz alımı 13.600’dür.

Yukarıdaki rakamsal veriler yabancıların Türkiye’de yerleşik olarak yaşamak istekliliğine dair göstergelerden biridir. Yabancıların yerleşik olarak yaşama istekliliğine paralel olarak mülk edinmede kolaylık sağlayan yasal düzenlemeler gibi yerleşik yabancı sayısında meydana gelen artış ile birlikte bu yerleşiklerin kamusal hayata katılımları noktasında da talepleri olacaktır.

İlk insandan bu yana değişmeyen ve önemli olgulardan bir tanesi olarak kabul edilen göç⁷ nedenleri, süreçleri, sonuçları üzerine birçok çalışma yapılmış ve yapılmaya devam eden bir konudur. Bu çalışmada herhangi bir nedenden dolayı göç eden ve göç ettiği yere yerleşerek orada yaşayan kişilerin kamusal hayata katılımları konusunda iki önemli araç durumundaki “bilgi edinme” ve “dernekleşme” konusu incelenmiştir.

⁶ Buradaki rakamsal veriler Gaziantep Milletvekili Mehmet Şeker’in taşınmazlar hakkında Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’na yönelmiş olduğu yazılı soru önergesinin cevabından hesaplanmıştır. <http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-16035sgc.pdf>, (14.5.2013).

⁷ Faruk Taşçı, “Bir Sosyal Politika Olarak Göç”, Kamu- İş, Cilt:10, Sayı:4, 2009, s. 178.

2. YERLEŞİK YABANCI KAVRAMI VE YERLEŞİK YABANCILARIN KAMUSAL HAYATA KATILIMLARI

Son yıllarda Türkiye'ye iş, eğitim, siyasi amaçlı veya diğer zorlayıcı nedenlerle giderek artan göç hareketleri görülmektedir.⁸ Başlangıçtaki niyetleri ister kalıcı ister geçici olsun çoğu geçmen yerleşik hayata geçmektedir.⁹ Yerleşik yabancı kavramı uygulamada göç olgusu ile birlikte literatüre girmiş yabancı, vatansız, mülteci, göçmen gibi birçok kavramdan biridir.¹⁰

Türkiye'de mevzuat yönüyle "yerleşik yabancı" kavramı kullanılmamakla birlikte bu kavram Avrupa Konseyi'nin Yabancıların Yerel Düzeyde Kamusal Yaşama Katılımına Dair Sözleşmesi'nde "*devletin uyruğunda olmayan ve bu devletin topraklarında yasal olarak ikamet eden kişi*" olarak tanımlanmıştır. 1989 yılında Bakanlar Kurulunca kabul edilen Türk Parasının Korunması Hakkında 32 sayılı Karar'da yapılan *Türkiye'de yerleşik kişi* tanımı yerleşik yabancı tanımını da kapsamaktadır. Karar'da değiştirilmeden önceki haliyle yerleşik kişiler; "*yurtdışında işçi, serbest meslek ve müstakil iş sahipleri dahil Türkiye'de ikametgah sahibi gerçek ve tüzel kişiler ile yerleşmek niyetiyle bir takvim yılı içinde Türkiye'de devamlı olarak oturanlar...*" şeklinde tanımlanmıştır.¹¹ Bu tanım 2006 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile *basitleştirildiği* ifade edilerek değiştirilmiştir. Yeni tanımlamaya göre yerleşik kişiler "*yurtdışında işçi, serbest meslek ve müstakil iş sahibi Türk vatandaşları dahil Türkiye'de kanuni yerleşim yeri bulunan gerçek ve tüzel kişilerdir*".¹² Uygulamada yerleşik yabancı, Türkiye doğumlu olmayıp sonradan Türkiye'ye gelen ve yılın büyük çoğunluğunu Türkiye'de geçiren kimseler olarak tanımlanabilir. Sayılan niteliklere ek

⁸ Zerrin Toprak(Yabancı Emekli), "Yabancı Emekli Yerleşiklerin Yerelde Kamusal Hayata Katılım İstekliliği ve Yerel Halkla İlişileri(Antalya İçin Bir Yaklaşım)", Yönetim Bilimleri Dergisi, 7(2), 2009, s. 101.

⁹ Castel, Miller, a.g.e., s. 7.

¹⁰ Bakınız. İbrahim Güray Yontar, Avrupa Konseyi Kararlarında Yerleşik Yabancıların Yerel Düzeyde Seçme ve Seçilme Hakları, Seçkin Yayıncılık, 2012, ss. 17-24.

¹¹ http://www.istanbulymmo.org.tr/dosya/MaliPlatform/2007_02.%20Turk%20para%20kiymetini%20koruma%20hakkında%2032%20sayılı%20kanunda%20yapılan%20degisiklikler.pdf, (14.05.2013).

¹² <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/mevzuat/DISILISKILER/32sayilikarar.htm>, (14.05.2013).

olarak bu kimseler kendi iradesi ile şahsi hayatı için yakın ilişkiler kurduğu bu ülkeyi hayatlarının merkezi haline getiren kişilerdir.¹³

Türkiye’de literatürde kullanılan yerleşik yabancı kavramı ve bahsedilen Bakanlar Kurulu kararı aslında Avrupa Konseyi’nin bu sözleşmesinde kullandığı anlamla paraleldir. Ancak yerleşik yabancıların kamusal hayata aktif katılımları sürecinde kavramın Türkiye hukukunda netlik kazanması önemlidir. Bu konuda akademisyenlere ve resmi görevlilere önemli görevler düşmektedir.¹⁴

Artan göç hareketliliği, göç veren ve göç alan ülkeler açısından konunun incelenmesi ve geliştirilmesine yönelik proje ve yasal düzenlemeler yapılmasını zaruri hale getirmiştir. İngiltere’de Avrupa Gönüllü İşçi Projesi, Fransa’da Ulusal Göç Ofisi, Alman Misafir İşçi Sistemi, Amerika’da Göç ve Milliyet Kanunu bunlardan bazılarıdır.¹⁵ Yerleşik yabancıların kamusal hayata katılımlarını sistematik olarak dile getiren ve bu konuda düzenlemeleri destekleyen en önemli demokratik yapı Avrupa Konseyi’dir. Konseyin insan hakları, hukukun üstünlüğü, demokratik bir yaşam, katılım gibi ilkeleri kendine felsefe edinmesinin bu gelişimde payı büyüktür.

Avrupa Konseyi’nin aldığı ilk kararlar insanların temel ihtiyacı olan yerleşim, konut, eğitim, göç edilen ülkenin dilini bilmeme nedeni ile kaynaklanan zorlukların giderilmesi gibi durumlar hakkındadır. Bunların hiçbiri kamusal hayattan bağımsız düşünülmemeyeceği gibi tam anlamı ile kamusal hayata katılımı düzenlemede yetersizdir. Konsey 1977 yılından sonra yerleşik yabancıların kamusal hayata katılımı ile ilgili daha kapsayıcı kararlar almış ve 1992 yılında Yabancıların Yerel Düzeyde Kamusal Yaşama Katılımına Dair Sözleşmeyi imzaya açmıştır.¹⁶

Yabancı yerleşiklere yönelik sözleşme fikir ve ifade özgürlüğünü, bilgiye erişim, karar verme süreçlerine katılım hakkı ile yerleşik yabancıların çıkarlarını korumak için ticari birlik oluşturmalarını, barışçıl toplanma özgürlüğü ve dernek kurma özgürlüğü gibi hakları içermektedir. Yerleşik yabancı sayısının çok olduğu bir yerde, yerel yönetimlerin temsilcilerini yerleşik yabancılarca seçildiği veya müstakil derneklerince atandığı istişari organlar kurmasına, yerleşik yabancıların kamusal yaşam ile bağlantılı

¹³ Zerrin Toprak, Yerel Yönetimler, Birleşik Matbaa, 7. Baskı, 2008, s. 431.

¹⁴ USAK, Yerleşik Yabancıların Türk Toplumuna Entegrasyonu, Mehmet Özcan(Ed.), USAK Yayınları, Ankara, 2008, s. 57.

¹⁵ Detaylı bilgi için bkz. Catles ve Miller, a.g.e.

¹⁶ Detaylı bilgi için bkz. Yontar, age.

olarak endişelerinin tartışılıp formüle edileceği müzakereci yapılanmalar oluşturulmasını içermektedir.

Konsey sözleşmenin ön sözünde belirttiği üzere yabancıların ülke içinde ikamet etmesinin Avrupa toplumlarının kalıcı bir niteliği olduğunu belirttikten sonra yerel düzeyde vatandaşla aynı sorumluluğa sahip olan yerleşik yabancıların toplumsal entegrasyonu için Konsey'in genel felsefesine vurgu yaparak bu sözleşmeyi düzenlemiştir.

3. YERLEŞİK YABANCILAR VE BİLGİ EDİNME

Küreselleşme süreci ile birlikte çeşitlilik ve zenginlik kazanan ve hayatın her alanına yayılan *bilgi*, insanların kullanımına sunuldukça gözle görülür bir fayda sağlamıştır.¹⁷ Daha demokratik bir yönetimin önemli bir unsuru olarak kabul edilen bilgi edinme, katılımın sağlanması, yolsuzlukların önlenmesi açık bir yönetim ve kamuoyu denetimi açısından bir insan hakkı olarak görülmektedir.¹⁸ Geleneksel yönetimden kopuşun ilk belirtilerinden olan bilgi edinme yurttaşların yönetimin sahip olduğu bilgi ve belgelere serbestçe ulaşılabilmesini ifade etmektedir.¹⁹

Her alanda bilginin çoğaldığı günümüzde ister yerel ister ulusal düzeyde olsun demokrasinin ilişik kavramı katılımın sağlıklı olabilmesi için bireylerin bilgiye erişimi zaruridir ve bilgi edinimindeki kolaylık demokratikleşme ile paraleldir. Bu nedenle bilgi edinme yurttaşlar için bir hak olarak görülürken bilgiyi elinde bulunduran sorumlular için bilgiyi verme bir ödev (yükümlülük) olarak görülmüştür.

Yerleşik yabancılar birçok konuda olduğu gibi bilgi edinme konusunda da devlet nezdinde vatandaşlardan farklı bir uygulamaya tabi tutulmaktadırlar. Bunun sebebi; göçün olumlu sonuçları yanında olumsuz nesnel sonuçları da bulunmaktadır. Olumsuzlukların en önemlilerinden birisi de göç edenin gittiği yeni yerde çoğu kere 'yabancı düşmanlığı' direnci ile karşılaşmasıdır.²⁰ Son yıllarda Almanya, Hollanda gibi Avrupa ülkelerinde

¹⁷ Refik Balay, "Küreselleşme Bilgi Toplumu ve Eğitim", Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt:37, Sayı:2, 2004, s. 65.

¹⁸ Devlet Planlama Teşkilatı, Kamuda İyi Yönetişim Özel İhtisas Komisyonu Raporu (Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013), ss. 6-8.

¹⁹ Ramazan Şengül, Bilişim Çağında Şeffaf Yönetim, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2008, ss. 38-39.

²⁰ Seyit Hayran, Kemal K. Açıklan, Yabancı İşçiler Sorunu, İşçinin Sesi Yayınları, 1984, s. 5.

Türklere yönelik saldırılar ve yangın senaryoları yabancı gerginliğini sürekli gündemde tutmaktadır. Bu şaibeli saldırılar bunun yalnızca Türkiye için geçerli olmadığını göstermektedir. Yabancılara sürekli olarak kuşku ile yaklaşılması ve nefret söyleminin²¹ devam etmesi birçok konuda yerleşikte olsa yabancılar için ayrı hukuksal düzenlemelere gidilmesine neden olmuştur.

2003 yılında kabul edilen 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu (BEHK) madde 4'te herkesin bilgi edinme hakkına sahip olduğunu belirtmekte ancak devamında "*Türkiye'de ikamet eden yabancılar(yerleşik yabancılar)*²² ile *Türkiye'de faaliyette bulunan yabancı tüzel kişiler, isteyecekleri bilgi kendileriyle veya faaliyet alanlarıyla ilgili olmak kaydıyla ve karşılıklılık ilkesi çerçevesinde, bu Kanun hükümlerinden yararlanır*" demektedir. Maddeye göre vatandaşların bilgi edinme hakları yabancılara nazaran daha geniş düzenlenmiştir. Herkesin bilgi edinme hakkını kabul eden yasa bu hakkın yerleşik yabancılarca kullanılmasını şarta bağlı tutmakta ve ikamet koşulunu yerine getirmeyen yabancılarının bilgi edinme yararlanmasını uygun görmemektedir.²³

Yerleşik yabancılarının yaşadığı alanın yerel yönetimi ve toplumu ile bağlantı kurabilmesi için son derece önem taşıyan bilgi edinmenin²⁴ aktif kullanımı kişilerin yerel düzeyde kamusal hayata katılım sorumluluklarının bilincini arttıracak ve daha demokratik yönetimlerin oluşmasında anahtar rol oynayacaktır.

Bilgi edinme konusundaki ön plana çıkan uluslararası düzenlemeler, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve Avrupa İnsan

²¹ Avrupa Konseyi yayınlarından Nefret Söylemi El Kitabında "Nefret söylemi kavramı, ırkçı nefreti, yabancı düşmanlığı, veya azınlıklara, göçmenlere ve göçmen kökenli insanlara yönelik saldırgan ulusalcılık ve etnik merkezilik, ayrımcılık ve düşmanlık şeklinde ifadesini bulan, dinsel hoşgörüsüzlük dâhil olmak üzere hoşgörüsüzlüğe dayalı başka nefret biçimlerini yayan, kışkırtan, teşvik eden veya meşrulaştıran her türlü ifade biçimi olarak" tanımlanmıştır. bkz. Anne Weber, Nefret Söylemi El Kitabı, 2009, http://www.ihop.org.tr/dosya/coe/nefret_soylemi.pdf, 13. Nisan 2013, s.3.

²² Yazar'ın ifadesi.

²³ Süleyman Yaman Koçak, "Kamu Yönetiminde Açıklık İçin Bilgi Edinme Hakkı", Selçuk Üniversitesi SBE Dergisi, 23, 2010, s. 122. ss. 115-125.

²⁴ Toprak, Yabancı Emekli, s. 124.

Hakları Sözleşmesidir.²⁵ Bildirgede düşünce özgürlüğünün düzenlediği 19. madde bilgi edinme ile ilgili olarak, “...ülke sınırı söz konusu olmaksızın, bilgi ve düşünceleri her yoldan araştırmak, elde etmek ve yaymak hakkını gerekli kılar” demektir.²⁶ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 10. maddesinde bilgi edinme ile ilgili açık bir ifade yoktur. Ancak “gizli bilgilerin yayılmasının önlenmesi”nin sınırlamalara veya yaptırımlara tabi tutulabileceği ifade edilmektedir.²⁷ Bu da gizli olmayan bilgilerin yayılmasında serbestlik ilkesinin benimsendiğini göstermektedir. Yine Birleşmiş Milletler Kişisel ve Siyasi Haklar Sözleşmesi’nin 19. maddesi, ifade özgürlüğü kapsamında “herkesin ülke hudutlarıyla sınırlanmaksızın sözlü yazılı veya basılı veya sanatsal ürün şeklinde veya kendi tercih ettiği başka bir iletişim vasıtasıyla her türlü bilgi ve düşünceyi arama, edinme ve ulaştırma özgürlüğüne” sahip olduğunu belirtmektedir.²⁸

Bilgi edinme konusunun geniş bir şekilde düzenlendiği önemli uluslararası belgelerden biri de Çevresel Konularda Bilgiye Erişim, Karar Vermede Halkın Katılımı ve Yargıya Başvuru Sözleşmesi’(Aarhus sözleşmesi) dir. Bu sözleşme 25 Haziran 1998 tarihinde Danimarka’nın Aarhus Kentinde Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu tarafından imzaya açılmış ve 30 Ekim 2001’de yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin esas konusu çevre olsa da çevre hukukunda gelişimin önemli bir dönemin²⁹ başlangıcı olduğu gibi dayandığı üç temel ilkedden birisi bilgi edinme ile ilgilidir. Sözleşmenin amacı şimdi ve gelecek için uygun bir çevrede yaşama hakkının korunması için çevresel konularda bilgiye erişim, karar alma süreçlerine halkın katılımı ve yargıya başvuru hakkının garantiye alınmasıdır.³⁰ Bu haklara kimlerin sahip olacağı sözleşmenin üçüncü

²⁵ Ramazan Şengül, “Bilgi Edinme Hakkının Kurumsallaşmasında Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulunun Rolü”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:34, 2012, s. 54.

²⁶ İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, md. 19, http://www.unicef.org/turkey/udhr/_gi17.html, 02 Mayıs 2013.

²⁷ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/3BAA147F-29C9-48CE-AF64-FB85A86B2433/0/Convention_TUR.pdf, 02 Mayıs 2013, s. 11.

²⁸ Birleşmiş Milletler Kişisel ve Siyasi Haklar Sözleşmesi, md. 19, <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/53-73.pdf>, 02 Mayıs 2013, s. 61.

²⁹ Ahmet M. Güneş, L.L. Münser, “Aarhus Sözleşmesi Üzerine Bir İnceleme”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: XIV, Sayı: 1, 2010, s. 299.

³⁰ Aarhus Sözleşmesi, madde 1.

maddesinde genel hükümler başlığı altında düzenlenmiştir. Buna göre vatandaşlık, milliyet ve ikametgah ayrımı yapılmaksızın herkes bu haklara sahip olacaktır. Görüldüğü gibi sözleşmede yerleşik yabancılar ve yabancılar için ayrı bir düzenlemeye gidilmemiştir.

Sözleşmeye taraf olanlar talep edilen bilgi için herhangi bir menfaat ilişkisi aramadan mümkün olan en kısa süre içinde fakat bu sürenin en fazla bir ay sürmesi ve bilginin niteliği ve ulaşılabilirliğini sebep göstererek bu sürenin iki aya uzatılarak kullanılabilir duruma getirilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Yerleşik yabancıların bilgi edinimini sağlamada kolaylaştırıcı düzenlemeler içeren bir diğer düzenleme, Yabancıların Yerel Düzeyde Kamusal Hayata Katılımına Dair Sözleşme'dir. Sözleşmenin 5. maddesinde belirtilen fikirlerin, dileklerin ve yerel kamusal yaşamla ilgili olarak yerel yönetimlerin eylem ve sorumluluklarını içeren konular üzerinde yerleşik yabancıların endişelerinin tartışılacağı ve formüle edileceği bir forumun sağlanması gerektiğini belirtir. Bu forum bilgi akışının olduğu ve bazı konularda bilgisizlikten kaynaklanan endişelerin giderileceği forumlardır. Elbette yerleşik yabancıların endişeleri yalnızca yerel yönetimin eylem ve sorumluluklarını bilmemekten değildir ancak bunu bilmesi yerleşik yabancıların muhatap alınması katılımını teşvik edecek ve endişelerini giderecektir.

4. YERLEŞİK YABANCILAR VE DERNEKLER

Modern anlamda katılım, halkın oy kullanması ve referandum gibi araçlar ile görüşlerini karar alıcılara aktarmasının yanında kamusal hayatta görünürlüğü sağlayan idari, politik, ekonomik ve sosyo- kültürel yaşam kalitesi göstergelerini de kullanabilmesini ifade etmektedir. Bu anlamda göç edenler yerleştikleri bölgede siyasi yönden dayanışma sağlayacak ve yaşam kalitelerinin artmasının önünü açacak etkili örgütler kurarlar.³¹

Bir ülkede sayısal ve çeşit olarak ne kadar çok dernekleşme varsa o kadar demokrasiden söz edilebilir.³² İdeal bir amaç için bir araya gelen kişi toplulukları olarak tanımlanan dernek kavramı bir üst kavramdır ve bilimsel, siyasi amaç güden, belirli bir grubun çıkarlarını koruyan yönde

³¹ Zerrin Toprak Karaman vd. (Ed.) Dış Göçler, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, 2013, ss. 11,47.

³² Musa Hikmet Yavuziğit, "Dernekler ve Demokrasi", AÜ Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:50, Sayı:1, s. 421.

örgütlenebilirler.³³ İnsanların değerlerini korumak, eğilimlerini geliştirmek, fikirlerini paylaşmak gibi aktivitelerini yürütmeye uygun olan bu yapılardan yerleşik yabancılar da faydalanmak isteyecektir. Yerleşik olarak yaşadıkları yerlerde, sanatsal, kültürel, yardımlaşmaya dayalı vb. dernekler açma istekleri olacaktır.

Türkiye’de yabancıların dernek kurma hakkı konusu 2004 yılında kabul edilen 5253 sayılı Dernekler Kanunu ile düzenlenmiştir. Çok geniş bir insan hakkı olan dernek kurma hakkının³⁴ kullanımında bilgi edinme kanununda olduğu gibi yabancılar için farklı bir uygulama getirilmiştir. Dernekler Kanunu’na göre yabancı dernekler Dışişleri Bakanlığı’nın izni ve İçişleri Bakanlığı’nın onayı ile kurulabilmektedir. Bu şartları yerine getirmeden kurulan derneklere idari para cezası verilerek dernekleri kapatılmaktadır.³⁵

Dernek kurma özgürlüğü uluslararası düzenlemelerde önem verilmiş ve geniş işlenmiş bir konudur. İnsan Hakları Evrensel Beyanname’si, 20. maddede silahsız ve saldırsız olmak koşulu ile dernek kurma ve bir derneğe katılma hakkının olduğu ifade edilmektedir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşme’sinde daha geniş düzenlenen dernek kurma özgürlüğünün ulusal güvenlik, kamu güvenliği, kamu düzeni ve suç işlenmesinin önlenmesi gibi nedenler dışında sınırlandırılmayacağı ifade edilmektedir. Birleşmiş Milletler Kişisel ve Siyasi Haklar Sözleşmesi’nde 22. Maddede, “örgütlenme özgürlüğü” başlığı altında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile paralel bir kapsamda düzenlenmiştir.

Araştırmamız bağlamında bu konuda göze çarpan en önemli düzenlemelerden biri de Avrupa Konseyi’nin Yabancıların Yerel Düzeyde Kamusal Hayata Katılımına Dair Sözleşmesi’dir. Bu sözleşmede derneklerin içe dönük ve dışa dönük(var olanı koruma- olması gerekeni elde etme diyebileceğimiz) iki önemli işlevi olduğunu belirtmek yerinde olacaktır.

Bu işlevlerden ilki; sözleşmenin üçüncü maddesinde yabancıların karşılıklı yardım, kültürel kimliklerinin muhafazası ve ifadesi veya yerel yönetimin yetki alanı içinde gerileme gösteren konularda çıkarlarını savunmak adına dernek kurma veya bir derneğe katılma özgürlüğünün sağlanması belirtilmiştir. Bu işleviyle dernekler yerleşik yabancıların var

³³ Tijen Dündar Sezer, ” Dernek Kurma Özgürlüğünün İçeriği ve Gelişim Süreci Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme”, DEU SBE Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 1, 2008, ss. 3-4.

³⁴ Sezer, a.g.m., s. 1.

³⁵ 5253 sayılı Dernekler Kanunu, md. 32/g.

olan değerlerini muhafaza eden, içte yardımlaşma ve dayanışmayı sağlayan ve var olan bir çıkarlarında gerileme olması halinde bunu geri elde etmeye çalışan bir yapıdır.

İkinci işlevi; sözleşmede çok sayıda yerleşik yabancı bulunan yerel yönetimlerde istişari organlar kurulmasını ve kurulan bu organlarda yerleşik yabancıların temsilcilerinin ya yerleşik yabancılar tarafından yada yerleşik yabancıların müstakil dernekleri tarafından atanabilmesinin sağlanmasını belirtmiştir. Bu düzenleme ile dernekler dışa dönük bir işlev görerek yerleşik yabancıların sorunlarını, dile getirecek ve yerel yönetimin kararlarına katılacak hatta onu etkileyecek temsilcilerin seçilmesinde kilit rol oynayabilecektir.

Yerleşik yabancıların bir derneğe üye olması kamusal hayata katılımın göstergesidir. Nitekim Toprak, yerleşik yabancılar üzerine Antalya'da yapılan bir araştırmada, örneklemin yarısının(%50) dernek üyeliği olduğunu ve bu üyeliklerin spor, sanat ve din üzerine yoğunlaştığını belirtmektedir.³⁶ Araştırmada dikkat çekici bir diğer yön ise yerleşik yabancıların yüzde 52,2'si kendi ülke insanının olmadığı derneklere, % 32,6'sı Türk vatandaşı ve yabancıların karışık olarak gittikleri derneklere üyeliğidir. Kendi ülkesinden olan insanların bulunduğu derneklere gidenler ise yalnızca %15,2'dir.³⁷ Bu veriler bize yerleşik yabancıların kamusal hayata katılım istekliliğinin yüksek olduğunu aynı zamanda yerel yönetim sakinleri ile kaynaşma istekliliği(%32,6) kendini yerel halktan izole etme istekliliğinden(% 15,2) daha fazla olduğunu göstermektedir.

Yaşam Kaliteleri göstergelerinden en önemlilerinden birisi de demokratikleşme ve katılım göstergeleridir. Bu bağlamda yerleşik yabancıların kamusal hayata katılımında önemli bir adım olan dernek kurma hakkı, demokratik bir toplum içinde daha esnek kurallara tabi kılınmalıdır. Bu tercih yerleşik yabancılar için güven gibi bir takım faydalar sağlarken bunu sağlayan ülke açısından hem toplumsal bütünleşme hem de ileri demokrasi açısından gelişim sağlayacaktır.

³⁶ Toprak, Yabancı Emekli, s. 127.

³⁷ Toprak, Yabancı Emekli, s. 127.

5. SONUÇ

İnsan hakları, hukukun üstünlüğü gibi evrensel kavramlar demokrasinin gelişmesi için önemli olup, yabancı veya yerli tüm yerleşik halk için giderek daha fazla önemsenmektedir. Bu hakların geliştiği en önemli basamak yerel yönetimlerdir. Yerleşik yabancılar için bu haklardan tam faydalanılması ve hayata geçirilmesi kişilerin kamusal hayata katılmalarının kamusal araçlarla sağlanmaları önem taşımaktadır.

Göç süreklilik arz eden bir olgudur. Çünkü dünyada göç olgusuna devamlılık sağlayan ekonomik, ekolojik, siyasal, demografik vb. konular hayatın devamıdır.³⁸ Durdurulması kısa vadede imkânlı olmayan bu durum karşısında devletler sürekli birtakım düzenlemelere gitmişlerdir. Bugün birçok uluslararası ve ulusal düzeyde yapılan düzenlemeler yukarıda sayılan kilit kavramlar ekseninde yapılmaktadır. Göç edenler açısından bu durum uluslararası düzeyde aşılmaya çalışılsa da ulusal düzeyde aşılamamıştır. Nitekim yabancıların kamusal hayata katılımına dair sözleşmeyi 47 Avrupa Konseyi ülkesinden 13 tanesi imzalamıştır.³⁹

Yerleşik yabancılar yerleştikleri ülkeyi genellikle tercih ederek göçle gelmişler ya da geldikten sonra yaşam alanı seçmişlerdir. Bu kişiler toplumun bir bireyi olarak yerleştikleri ülke yasalarına uymak ve özellikle vergi vermek gibi birtakım sorumlulukları yerine getirmektedirler. Yerleşik yabancıların yerel yönetimin görevleriyle ilgili olduğu konularına yerleşik yabancıların vatandaşlar kadar katılım hakları vardır.

Etkin bir katılımın sağlanması için öncelikle bilgi edinme şarttır. Bilgi edinme ve katılım birbiri ile ilişkili kavramlardır. Kişi bilgi edindikçe katılım istekliliği artacaktır, bu yönü ile bilgi katılıma teşvik edicidir. Katılmak isteyen birey katılımı sağlayacağı konu hakkında tam ve güvenilir bilgiye erişmek isteyecektir. Türkiye’de yabancıların dernekleşme faaliyetleri teşvik edilmelidir. Böylece yerleşik yabancıların kamusal hayata katılımı sağlanırken kendilerini güçlü, katılıma açık yapılandırmalarla dile getireceklerdir.

Yukarıda değindiğimiz gibi dünyada durdurulamayacak göç hareketliliği ve bir takım sonuçları vardır. Tarihsel seyir, yerleşik yabancıların yukarıda bahsettiğimiz hakları elde edeceklerinin ispatıdır.

³⁸ Zorunlu olarak göç eden kişilerde bu ülkenin dilini öğrendikten sonra bu ülkede yerleşimci olur. Bknz. Castle ve Miller, a.g.e., s. 7.

³⁹ <http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=144&CM=8&DF=25/04/2013&CL=ENG>, 25 Nisan 2013.

Nitekim önceleri göçmenlerin konut, iş, dil problemleri uluslararası arenayı meşgul ederken bugün ulusal seçimlerde oy kullanıp kullanamayacakları tartışılmaktadır. Bu nedenle yerleşik yabancıların kamusal hayata katılımına dair ve Çevresel Konularda Bilgiye Erişim, Karar Vermede Halkın Katılımı ve Yargıya Başvuru Sözleşmesi gibi uluslararası sözleşmeler için gerekli olan zeminin hazırlanması ve en kısa zamanda imzalanması önemlidir.

KAYNAKÇA

- Aksoy, Zeynep. “Uluslararası Göç ve Kültürler Arası İletişim”, *Uluslar arası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 20, 2012, ss. 292-303.
- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, [http://www.echr.coe.int/NR/ronlyres/3BAA147F-29C9-48CE-AF64-FB85A86B2433/0/Convention_TUR.pdf\(02.05.2013\)](http://www.echr.coe.int/NR/ronlyres/3BAA147F-29C9-48CE-AF64-FB85A86B2433/0/Convention_TUR.pdf(02.05.2013)).
- Balay, Refik. “Küreselleşme Bilgi Toplumu ve Eğitim”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Cilt:37, Sayı:2, 2004, ss. 61-82.
- Birleşmiş Milletler Kişisel ve Siyasi Haklar Sözleşmesi, md. 19, [http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/5373.pdf\(02.05.2013\)](http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/5373.pdf(02.05.2013))
- Castel, Stephen ve Mark J. Miller, *Göçler Çağı*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, <http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-16035sgc.pdf>, (14.05.2013).
- Devlet Planlama Teşkilatı, *Kamuda İyi Yönetişim Özel İhtisas Komisyonu Raporu* (Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013).
- Güneş, Ahmet M. ve L.L. Münser, “Aarhus Sözleşmesi Üzerine Bir İnceleme”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C: XIV, Sayı: 1, 2010, ss. 299-333.
- İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, md. 19, [http://www.unicef.org/turkey/udhr/_gi17.html\(02.05.2013\)](http://www.unicef.org/turkey/udhr/_gi17.html(02.05.2013)).
- Koçak, Süleyman Yaman. “Kamu Yönetiminde Açıklık İçin Bilgi Edinme Hakkı”, *Selçuk Üniversitesi SBE Dergisi*, 23, 2010, ss. 115-125.
- Kurt, Hacı. “Göç Eğilimleri ve Olası Etkileri”, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4(1), 2006, ss. 148.-178.
- Özcan, Mehmet(Ed.). *Yerleşik Yabancıların Türk Toplumuna Entegrasyonu*, USAK Yayınları, Ankara, 2008.
- Seyit Hayran, Kemal K. Açıklık, *Yabancı İşçiler Sorunu*, İşçinin Sesi Yayınları, 1984.

Sezer, Tijen Dündar. “Dernek Kurma Özgürlüğünün İçeriği ve Gelişim Süreci Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme”, *DEU SBE Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 1, 2008, ss. 1-58.

Şengül, Ramazan. “Bilgi Edinme Hakkının Kurumsallaşmasında Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulunun Rolü”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:34, 2012, ss. 53-60.

Şengül, Ramazan. *Bilişim Çağında Şeffaf Yönetim*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2008.

Taşçı, Faruk. “Bir Sosyal Politika Olarak Göç”, *Kamu- İş*, Cilt:10, Sayı:4, 2009, ss. 177-204.

Toprak, Zerrin ve Ahu Karadut, “Türkiye’de Yabancı Mezarları Ve Küresel İlişkiler Ağında Stratejik Gelişmeler; İzmir İçin Bir Yaklaşım” *Yönetim Bilimleri Dergisi*, (7: 1) 2009, ss. 73-99.

Toprak, Zerrin. “Yabancı Emekli Yerleşiklerin Yerelde Kamusal Hayata Katılım İstekliliği ve Yerel Halkla İlişileri(Antalya İçin Bir Yaklaşım)”, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 2009, ss. 99-137.

Toprak, Zerrin. *Yerel Yönetimler*, Birleşik Matbaa, 7. Baskı, 2008.

Toprak, Zerrin, Ömür Neczan Tümurcanday Özmen, İbrahim Güray Yontar, Yunus Emre Özer, (Ed.), *Dış Göçler*, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, 2013.

Türk Parasının Korunması Hakkında 32 Sayılı Karar, <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/mevzuat/DISILISKILER/32sayilikarar.htm>, (14.05.2013).

Türk Parasının Korunması Hakkında 32 Sayılı Kararda Yapılan Değişiklikler, http://www.istanbulymmo.org.tr/dosya/MaliPlatform/2007_02.%20Turk%20parasi%20kiymetini%20koruma%20hakkinda%2032%20sayili%20kanunda%20yapilan%20degisiklikler.pdf, (14.05.2013).

Weber, Anne. *Nefret Söylemi El Kitabı*, 2009, http://www.ihop.org.tr/dosya/coe/nefret_soylemi.pdf, (13.04.2013), s.3.

Yavuziğit, Musa Hikmet. “Dernekler ve Demokrasi”, *AÜ Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:50, Sayı:1, ss. 414-439.

Yontar, İbrahim Güray. *Avrupa Konseyi Kararlarında Yerleşik Yabancıların Yerel Düzeyde Seçme ve Seçilme Hakları*, Seçkin Yayıncılık, 2012.